

מ"מ, הגהות והערות קצרות לס"ש"ב לפע"ד.

אופן חבור ש"ש"ב: מהד"ק דאבוה"ח ס"ק כז. כי מכתבי אד"ש .
[הסדרות מתחילות בוא"ו לבד: בראשית (א') נח (ב) בחקתי (לג) אי"מ (מג) אה"ד (מד) ראה (מו) שפטים (מח) כי תצא (מט) נצבים (נא) האזינו (נג).
פרקי ש"ש"ב מתחילות בוא"ו לבד: א', ז', כב', כו', כט', ל', לג', מ', מא', מהו].
אופן למוד ש"ש"ב: מ"מ אדני"ע התמים ג'.
פאקסימי"ע: התמים ב' בתחלתו.

השם:

ל"קו"א – בהקדמת המחבר, הסכמת בני אדה"ו. הקדמת הסי. הערה לתק"י"צ. אנה"ת די י" יא'. אנה"ק גי הי וי יחי כי

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים

אופן חבור ש"ש"ב: מהדורא קמא דאבות החסידות' ס"ק
כז. ב' מכתבי כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א .
[אודות השייכות דפרקי ספר התניא להסדרות שבתורה:
– יש להעיר:
הסדרות' – מתחילות בוא"ו, מלבד עשר סדרות:
בראשית (סדרה הא'), נח (סדרה הב'), בחקותי (לג), אלה
מסעי (מג), אלה הדברים (מד), ראה (מו), שופטים (מח),
כי תצא (מט), נצבים (נא), האזינו (נג).
וכנגדם, גם פרקי ספר של בינונים מתחילות בוא"ו,

מלבד עשר פרקים: א', ז', כב', כו', כט', ל', לג', מ', מא', מהו].
אופן למוד ש"ש"ב: מכתב אדמו"ר נ"ע הנדפס בהתמים
חוברת ג'.
פאקסימי"ע (מכ"ק אדמו"ר הזקן): נדפסה בהתמים
חוברת ב' בתחלתו.
השם:
ל"קו"א אמרים – בהקדמת המחבר, הסכמת בני אדמו"ר

1) הקטע השייך לענינו נדפס גם באגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' עדר (וחלק ממנו – ב"היום יום" ו' אדר שני). ושם: "כפי המקובל אצל זקני אנ"ש . . . הנה ספר התניא הוא לקוטי עצות מה שענה רבנו הגדול לאנ"ש על יחידות במשך עשר שנים משנת תק"ם עד שנת תק"ן"; "בשנה היא (תק"ן) התחיל רבנו לאמר תורה ברבים . . . בסדרי עניני עבודה ודרושים אלו נכנסו אח"כ בספר התניא". "נושא המאמרים דתו' ברבים ה' ספר התניא"; "בר"ה . . . אמר רבנו הגדול דרוש על מאחז"ל משביעין אותו תהי צדיק וכו', והן הן הג' פרקים הראשונים של ספר התניא"; "בתחלתו יצא בכתב פסיקי פסיקי בלא סימני הפרקים כי היו ענינים בודדים וביניהם היו גם מאמרים אחדים . . . ובק"ק תקנ"ב התחיל לסדר את ספר התניא בצורתו כמו שהוא עתה לפנינו". (2) מכתב א' מכ"א אדר" תרח"ץ (נדפס בקיצורים והערות לספר התניא ע' ק"ח ואילך. אגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ ח"ד ע' רנט ואילך). ושם: "ספר התניא הוא ספר התורה שבכתב חסידות חב"ד", אשר לא לבד שכל פתגם ופתגם הוא מדויק ומכוון, אלא אף כל מלה ומלה היא מדויקת בחסר ויתיר". ושם (קיצורים והערות ע' קכא): "עשרים שנה כתב רבינו את ספרו לקוטי אמרים הוסיף וגרע ודייק בכל תיבה ותיבה עד אשר [בשנת תקנ"ה] צרפו וזקקו בחסר ויתיר . . . ובאגרתו הקדושה להמפי"ס דסלאוויטא התחנן אשר ידייק מאד בההגהה בחסר ויתיר ולא ישחית הכוונה הפנימית שעלתה לו בביגעה עצומה". מכתב ב' מכ"ח תמוז תרצ"ב (לחי' בנין)**. ושם: "ר"ל אחי כ"ק רבינו הגדול . . . מצא אותו (את אדה"ז) כי יושב אצל שולחנו, וגליוני נייר כתובים לפניו, ובידו הימנית אוהו (ובידו השמאלית מחזיק את ראשו, המראים על התעמקות פנימי. ויחכה על כ"ק הר"ל שעה ויתור. ובתוך כך התעורר כ"ק רבינו הגדול וירא את כ"ק אחיו (הר"ל) עומד. ויאמר לו: הנה זה שבוע השלישי שהנני מתבונן בכתבית תיבה זו (הראה על גליון הכתוב (מספר התניא) שה' מונח לפניו) אם לכותבה בוא"ו החיבור (כמו תיבת ועיקרה ושרשה בפמ"א בתחלתו, וה' יכול לכתוב ראשית העבודה עיקרה, וכתב ועיקרה)*** ואמר בזה"ל: אויף א וא"ו אין בינונים מאג מען אועקענען זעקס ואכן, און אויף דער זיבעטער ואך ועט וערען ליכטיג ממש מיט א אור עצמי. אויף יעדער אות החיבור ואס עס איז אין ספר בינונים האב איך איבערגעטראכט דעם גאנצען ספר". (3) ראה גם בכתב מכ"א אדר" תרח"ץ שנעתק בשוה"ג הא' להערה הקודמת. – וע"פ מ"ש שם ש"הקדמת ספר התניא . . . מכוונת נגד פ' בראשית", מכוון מספר פרקי התניא (עם ההקדמה) למספר פרשיות התורה – נ"ד**** (כמ"ש רבינו במשך ההערה שהאזינו היא הפרשה הנ"ג). (4) קטע זה נעתק מדף בפ"ע תחת הכותרת "ציונים לס"ש"ב". (5) ע' סב. נדפס גם באגרות-קודש שלו ח"ב ע' תשכ. ושם: "האומר את הפ' תניא לא יחכם בהתחכמות של סכלות להרחיב בו הדיבור, לדקדק בתיבותיו ואותיותיו ולהשכיל בהם השכלות הבדוים מלבו. ולהשומעים לי אני מהיר בזה אזהרה גדולה שלא ללמוד תניא באופן כזה. ידוע ומפורסם הוא שאין לך תיבה ואת בתניא שאין בהם תלי תילים של כוונות בעמקי סתרי התורה, אבל זה ה' ידוע רק לרבותינו הק', ומביאורי כ"ק אאזמו"ר זצוקלה"ה נב"מ על איזה פרקים יכולים להוציא איזה דברים בהבנת התניא, ולא עליו היא המלאכה הזאת. ואם ה' כחיי כמעט הייתי אוסר באיסור גמור להשכיל השכלות בתניא, כי לבד זאת שלא יגיעו לעומקן ואמיתותן של הדברים, וקרוב יותר שאין האמת כן בכוונתו הק', הנה זה גורם הפסק הלמוד וגם מוציא את לימוד התניא מכוונתו האמיתית. . . . ורק בעניני עבודה יכולים להרחיב הדיבור בלמוד התניא, כאשר מפורש שמעתי מכ"ק אאמו"ר זצוקלה"ה נב"מ אשר עניני עבודה שיכולים לקשר בדברי התניא, עם היות שאין זה הכוונה האמיתית בהדברים האלו, מותר לדבר ולהרחיב בהם הדבור. ומכל פרק צריכים ליקח (ארויס נעמען) תוכן הענין אם יש בו דרך עבודה או התבוננות פרטיות או עצה פרטיות". עכ"ל. (6) שם נדפסה – לראשונה – תמונת כת"י של ספר התניא מהדורא קמא (מההוצאה דשנת תשי"ד ואילך – נדפסה בסוף ספר התניא). (7) ד, א: "בקונטרסים אלו הנקראים בשם לקוטי אמרים".

(* ושם: "הוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקלה"ה נב"מ ז"ע, והחסידיים הראשונים זקני החסידיים שבכל דור ודור, התייחסו לספר התניא ע"ד אותה הדרת קודש שמתייחסים לספר החומש". ושם (קיצורים והערות ע' קכג): "ספר התניא . . . מכוון בפרקיו לפרשיות חמשה חומשי תורה, וכשם שפי' בראשית היא פרשה כללית הנה כמ"כ הקדמת ספר התניא היא כללית ומכוונת נגד פ' בראשית, וכן כל פרק ופרק כסדרו מכוון נגד פ' בתורה כסדרן". ושם (ע' קכו): "התניא הוא חומש, כל ישראל מגדול שבגאונים עד הקטן שבקטנים לומדים חומש, וכל א' לפי ערכו יודע מה שידע, ואין שום א' יודע מאמה, וכל הגדול יותר יודע יותר הפלאת המושג".

(** נזכר בפתקה מרשימת רבינו שנדפסה בהערה לאגרות-קודש אדמו"ר מהור"צ שם ע' רסא, ונתעק כאן מרשימותיו של רבינו שהעתיק לעצמו (חלק מ)מכתב זה (וראה גם מכתב רבינו (אגרות-קודש ח"ב ע' קיד הערה 4) – בשנינויים ק"ט).

(***) בכתב רבינו (אגרות-קודש ח"ה ע' רצה) – במענה לא' ששמעו לא' שאדה"ז דקדק בתניא אפילו על וא"ו כו', ואינו יודע לאיזה וא"ו הכוונה – מוסיף: "כפי ששמעו ממכתב כ"ק מו"ח אדמו"ר מכ"ח תמוז תרצ"ב, זהו שייכות לתיבת 'ועיקרה ושרשה' בפמ"א בתחלתו".

(****) להעיר מהשקו"ט בענין ג' סדרים דאורייתא, אף שלכאורה מספרם נ"ד (נסמן בלקו"ש ח"ט ע' 298 הערה 3).

כמי. ריש קוי"א. וצדקה כנחל. ביאורו.

אולי נקי בשמות אחרים אף שבהקדמה נקי לקוי"א, להבחין מלקי"א להחיימו. לברר שנת שהו"ל. תניא – תוי"א משפטים ויש יעבוד, בהגיה שם. ביי ולא תשכית בלקו"ת. ברוב המקומות בתוי"א. בהסכמות דפוס ואלקווי תקני"ט. בונה ירושלים.

פשי"ב – לקו"ת ריש ביי כה תברכו בתחלתו. ביי ולא תשכית. ברוב המקומות בלקו"ת. שער מדפוס האי ואילך. ברשימותי, משיחות כ"ק אדי"ש, שהתחיל לכתוב ג"כ סי של צדיקים.

שמעתי מכ"ק מו"ח אדי"ש שאדחיז התחיל לכתוב ג"כ ספר של צדיקים ונשרף (ביחד עם כמה סמנים מהשו"ע). כמדומה שספר לי בנוסחא זו: הזקן משפאלע בא אל אדה"ז – לעירו. איני זוכר אם לליאדי, או ליאזני – ואמר לו: "התחלתם לכתוב

לקוטי פירושים

מ"מ, הגהות והערות קצרות – עם פענוחים

שם הספר ושם חלקיו:

בשם לקוטי אמרים – נקרא ע"י המחבר – רבנו הזקן, ראה הקדמת המלקט, אגרת התשובה פ"ד, יו"ד, יא. הקדמת הסידור, הערה לתיקון חצות (בסידור). בכמה מקומות באגרת הקודש. ועוד.

בשם תניא: בהסכמות הוצאת זאלקווי תקני"ט ("ספר לקוטי אמרים אשר פי השם יקבנו תניא קדישא". "לקו"א ומכונה בשם ספר תניא"). ברוב המקומות בספר תורה אור, ביאור לד"ה ולא תשכית בלקו"ת. בהמאמרים שנדפסו בס' בונה ירושלים, שכנראה נכתבו בימי רבנו הזקן.

בשם ספר של בינונים או בינונים (כל הספר ולא רק חלקו הראשון): ברוב המקומות בלקו"ת.

בשם קונטרסים: קודם שנדפס. ראה הערת כ"ק מו"ח אדמו"ר לשיחת י"ט כסלו תרצ"ג אות א, ורשימתו שבסוף ספר קיצורים והערות הנ"ל. – וכן משמע מהקדמת המלקט עצמו.

השער: כמעט בכל ההוצאות – אין נזכר בנוסח השער

שער היחוד והאמונה!

וכנראה שנשתרבו מנוסח השער של הוצאה הראשונה, אשר אח"כ לא הוסיפו בשער אלא מה שניתוסף על ההוצאות הקודמות.

(הערות – בסוף ספר התניא הוצאת תשי"ד ואילך)

בנוגע לספר התניא . . א) לשון השער "ספר לקוטי . . בעזה"י" (שאף זה לשון אדה"ז (דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר)) הוא שייך רק לח"א (כמפורש בו – "חלק ראשון"). ושער היחוד"א – אינו "מיוסד ע"פ כי קרוב גו"י". ב) "הסכמת הרבנים בני כו"י" – אינה הסכמה במובנה הרגיל (כשתי ההסכמות שלפני שיעקרה הסכמה על (תוכן) הספר, שלכן טוב להדפיסו כו"י), כ"א ע"ש התחלתה "הוסכס אצלנו ליתן רשות כו"י" לה ה' ד פ י ס (אגה"ק). ג) "הקדמת המלקט" – היא ג"כ הקדמת ח"א בלבד, "תשובות" "ועצה נכונה . . בעבודת ה'". ד) השער לשער היחוד"א – הוא (ג"כ לשון אדה"ז ובסגנונו ממש) השער לח"א: לקו"א ח"ב הנקרא בשם חינוך קטן

הזקן. הקדמת הסידור. הערה לתיקון חצות. אגה"ת"י ד' י' יא'. אגרת הקודש ג' ה' ו' יז' יח' כ' כט'. ריש קו"א. וצדקה כנחל. ביאורי הזהר.

אולי נקרא גם בשמות אחרים כדלקמן, אף שבהקדמה נקרא לקוטי אמרים – כדי להבחין מלקוטי אמרים להרב המגיד. לברר שנת שהו"ל.

תניא – בתו"א משפטים ד"ה שש שנים יעבוד, בהג"ה שם. ביאור ולא תשכית בלקו"ת. ברוב המקומות בתו"א. בהסכמות דפוס זאלקווי תקני"ט. בונה ירושלים.

ספר ש"ל בינונים – בלקו"ת ריש ביאור כה תברכו בתחלתו. ביאור ולא תשכית. ברוב המקומות בלקו"ת. בדף השער מדפוס הראשון ואילך.

ברשימותי, משיחות כ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א, שאדמו"ר הזקן התחיל לכתוב ג"כ ספר של צדיקים.

שמעתי²⁵ מכ"ק מו"ח אדמו"ר שליט"א שאדמו"ר הזקן התחיל לכתוב ג"כ ספר של צדיקים ונשרף (ביחד עם כמה סמנים מהשו"ע). כמדומה שספר לי בנוסחא זו: הזקן משפאלע בא אל אדמו"ר הזקן – לעירו. איני זוכר אם

8) ג, א: "בכמה מקומות הציב לו ציונים בס' לקוטי אמרים שלו . . בעת חיבורו הס' לק"א . . וברוח מבינות מישבם כל דיבור על אופניו שכתב בלק"א . . ראוי ונכון לחברם (את אגה"ק וקו"א) עם ספר לקוטי אמרים". 9) ד"ה הקל קול יעקב – שנדפס בסידור תורה אור בתור הקדמת הסידור (בסידור עם דא"ח – יח, א ואילך). ושם: "וכמ"ש בלק"א בפל"ה בהג"ה". "ע"פ עצה היעוצה בלק"א פל"א ופל"ג". 10) בתחילתה (סידור עם דא"ח קנא, ג. סידור תו"א צט, א): "והוא תוספת ביאור למ"ש בלק"א פ' מ"ג". 11) פ"ד (צה, רע"ב): "וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"א". פ"י (צט, רע"ב): "כמ"ש בלק"א פמ"י". פ"א (שם, סע"ב): "כבר מילתא אמורה בלק"א ס"פ ל"ד". 12) ס"ג (קד, א): "כמבואר הפ"י . . בלק"א ע"ש". ס"ה (קח, א): "כבר נתבאר . . בלק"א ח"ב פ"א ו"ב". ס"ו (ק, א): "כמ"ש בלק"א ח"ב פ"א". "וכמ"ש בלק"א ח"א פנ"א", "וכמ"ש במ"א (בלק"א ח"ב פ"ט)". ס"ז (קה, ב): "כמ"ש בלק"א פמ"ח". ס"ח (קכו, ב): "כמ"ש בלק"א". ס"כ (קכט, ב): "כמ"ש בלק"א ח"ב". קלא, ב): "וכמ"ש הפ"י בלק"א". (קלב, א): "הובא בלק"א". סכ"ט (קנ, ב): "כמ"ש בלק"א ח"א פל"ח באריכות". 13) קנא, א (בכותרת): "עיין בלק"א ח"א פ"מ". 14) קסא, ב: "וכמ"ש בלק"א פמ"ה". 15) ראה ספר המפתחות לספרי ומאמרי חסידות ת"ד (קה"ת תשכ"ז) יז, ב ואילך: "מ"מ שנזכר והובא ש"ב" – בלקו"ת, תנ"א, סידור, ביאורו ועוד. 16) נדפס לראשונה בשנת תקמ"א. 17) ע, א: "עיין בתניא פ' מ"י". – אולי י"ל טעם הציון לתו"א הנ"ל דוקא (אף שנזכר ריבוי פעמים גם לפנ"ז, וכמ"ש בהמשך הערה ש"ה "ברוב המקומות בתו"א"), כיון שבהתחלת העינין (ההגהה) עומד על מ"ש בתניא ומבארו ("עיין בתניא . . עכ"ל. ולכאורה קשה וכו"). משא"כ בשאר המקומות שבא באמצע העינין כמראה-מקום וכו"ב.

18) ויקרא ד, ג: "הגם שבתניא נתבאר". – גם כאן (ב"בי ולא תשכית") עומד על מ"ש בתניא ומבארו (כתבו"א משפטים בהג"ה), ואולי בגלל זה הקדימו ל"רוב המקומות שבתו"א" (ואולי גם בגלל החידוש שבדבר – משום שברוב המקומות בלקו"ת, וכמ"פ במאמר זה עצמו – נקרא בשם ש"ב). 19) נסמנו ב"מפתח שמות ספרים ואנשים" (שבסוף התו"א) ערך "תניא ואגה"ק". 20) "ספר לקוטי אמרים אשר פי השם יקבנו תניא קדישא"; "לקו"א ומכונה בשם ספר תניא". 21) ראה הנסמן בספר המפתחות שבהערה 15. 22) נשא כז, א: "לכאורה אינו מובן לפמ"ש בסש"ב חלק ב". – וגם כאן מתחיל העינין (המאמר) בביאור מ"ש בתניא (הנה ענין ויקרא אדם, שמו, לכאורה אינו מובן לפמ"ש בסש"ב חלק ב' וכו"), משא"כ "ברוב המקומות בלקו"ת" שבא באמצע העינין כמראה-מקום וכו"ב. 23) התחלת המאמר (ד, א): "הנה בש' של בינונים פ"ג נתבאר וכו". – אולי י"ל הטעם שמצינו רבינו לאחרי הציון ללקו"ת נשא (שלא על הסדר), כי, שם נקרא גם בשם תניא (ראה לעיל הערה 18). 24) ב"מפתח שמות ספרים ואנשים" (שבסוף הלקו"ת) ערך תניא: "עיין מפתחות לסש"ב" (נסמן בספר המפתחות שבהערה 15). 25) קטע זה – רשם רבינו בפתקא בפ"ע, מצורף לרשימות ה"מ"מ הגהות והערות קצרות לסש"ב".

מראי מקומות, הגהות והערות קצרות למשיב

ה

משיב, און די וועלט קען עס ניט פארטראגען. ונתעורר קטרוג למעלה ופסקו שישרף, ואני אעלה באותו להב השמימה. וכן הי, שבזמן השריפה נסתלק הזקן משפאלע.
קונטרסים - הגה לאות אי שיחת יטיב צני. עייגיכ בהקדמה.

השער - להשות עם תוצאות הקודמות, וכן לענין ההסכמות. וצ"ע שלא נזכר בו ע"ד שהיהוה"א - הנקי ברוב המקומות בתו"א ולקו"ת אגה"ת די אגה"ק הי וי כי יחייב.
הסכמות מהרשי"ז מאניפאלי ומהרי"ל הכהן - עיין המכי הנ"ל.

לקוטי פירושים

מלוקט מפי ספרים ומפי סופרים קדושי עליון נ"ע מיוסד על פסוק ראשון דקריאת שמע. וכתבו אדה"ז במקומו - לפני ח"ב. ובטלה התמי' על שלא נזכר ח"ב - בשער הא' של התניא. ה) השער לאגה"ת - הוא (לכאורה) כבהוצאת שקלאו תקס"ו (ששם באה אגה"ת במהד"ת בפעם הא') בפנים לפני אגה"ת: לקוטי אמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה. - שזהו בשווה בשתי הוצאות שקלאו תקס"ו, משא"כ ההמשך שלאח"ז (שבלאה"כ מוכח שאינו מאדה"ז).

אף שעצ"ע: לאחרי ש"נעשה" השער הראשון - שער הכללי דכל הספר (ע"י שהוסיפו בו "וניתוסף בו אגרת התשובה") הי' צ"ל, לכאורה, לשונו: . . בעזה"י. לקוטי אמרים חלק שני . . (כלשון אדה"ז הנ"ל עד) שמע. לקוטי . . התשובה (כנ"ל - לשון אדה"ז).
שהרי "וניתוסף בו אגה"ת" באה כבר בהוצאת שקלאו תקס"ו, היינו בזמן אדה"ז ונדפסה במקום הסמוך לו ואגה"ת שבה היא לא מהד"ק שלה כ"א מהד"ת, שכ"ז מראה שאדה"ז שם עיניו עלי'.

(מכתב - נדפס בביליזוגרפי' לספר התניא ע' 13. לקו"ש זי"ז ע' 519)

מ"מ, הגהות והערות קצרות - עם פענוחים

לליאדי, או ליאזני - ואמר לו: "התחלתם לכתוב ספר של צדיקים, און די וועלט קען עס ניט פארטראגען. ונתעורר קטרוג למעלה, ופסקו שישרף, ואני אעלה באותו להב השמימה". וכן הי', שבזמן השריפה נסתלק הזקן משפאלע.
קונטרסים - בהגהה לאות א' בשיחת י"ט כסלו תרצ"ג.²⁶ עייגיכ בהקדמה.²⁷

השער - להשות עם תוצאות הקודמות, וכן לענין ההסכמות.²⁸ וצ"ע שלא נזכר בו ע"ד שער היחוד והאמונה - הנקרא ברוב המקומות בתו"א ולקו"ת²⁹ אגה"ת ד' אגה"ק ה' ו' כ'³¹ בשם "ח"ב".
הסכמות מהרשי"ז מאניפאלי ומהרי"ל הכהן - עיין המכתב הנ"ל.³²

26 נדפס בלקו"ד ח"א יא, ב. ושם: "קודם שנדפס ספר התניא, הי' זה בקונטרסים פרקים בודדים וחצאי פרקים ונקרא זה בשם קונטרסים, ואלו שהורגלו בקריאת שם זה קראו גם אח"כ את ספר התניא בשם קונטרסים". 27 הקדמת המלקט. ושם (ד, א ואילך): "תטוף מלתי ולשוני עט סופר בקונטרסים אלו . . להבין דבר עצה מתוך קונטרסים אלו . . אחר שנתפשטו קונטרסים הנ"ל . . בהתקנות רבות . . להביא את הקונטרסים הנ"ל לבית הדפוס . . שלא להדפיס קונטרסים הנ"ל . . בלתי רשות כו". 28 ראה בארוכה ספר התניא ביבליוגרפי' (להר"י שי' מונדשיין) קה"ת תשמ"ב. 29 נסמן בספר המפתחות הנ"ל (הערה 15) יט, א ואילך. 30 נעתק לעיל הערה 11. 31 נעתקו לעיל הערה 12. 32 מכתב א' שבערה 2. - ושם (קיצורים והערות ע' קכב): "שלח רבינו צירים מיוחדים להרבנים הצדיקים הרי"ל כהן ור' זוסיא מהאניפאלי להתיישב עמם אם להדפיס, ובהסכמתם הרשה רבינו להדפיסו". ושם ע' קכה: "הרה"צ רי"ל כהן אמר: ספר התניא הוא קטרת לכל המגפות הרוחניות דעקבות משיחא. הרה"צ ר' זוסיא אמר עם ספר התניא ילכו ישראל לקראת משיח צדקנו. שניהם . . כתבו הסכמותיהם בפ' תבוא לשני טעמים: א) שעי' לימוד העיוני מקיימים כי תבוא אל הארץ ברוחני, שהוא גילוי רצון העצמי דנשמה. ב) שעי' דרכי העבודה דספר התניא מהפכים את הקלה לברכה. ושניהם רמזו בפרט השנה את עומק דעתם הקדושה ע"ד קדושת הספר. הרי"ל כהן כתב תקנ"ז, ר"ת תניא קטרת נפש ורוח, ור' זוסיא כתב שנת דותני"ו, אשר בו יצאו ישראל לקראת משיח צדקנו".